

160321.N.CoE

Aan:

Leden van het Committee of Experts van de *European Charter for Regional or Minority Languages* van de Raad van Europa
Directorate General IV - Education, Culture and Heritage, Youth and Sport
F-67075 Strasbourg Cedex, France

Onderwerp: bijdrage van de *Feriening Frysk Underwiis* (FFU) voor de hoorzitting van het Committee of Experts van de Raad van Europa m.b.t. de implementatie van de 48 verdragsverplichtingen uit deel III van de *European Charter for Regional or Minority Languages* op 2 maart, 2016.

Ljouwert/Leeuwarden, 21 maart, 2016

Zeer geachte leden van het Committee of Experts,

Hereby we give you our specific comments on the education-domain article 8 of the European Charter (par. 1, sub-paragraphs (a) (ii), (b) (ii), (c) (iii), e. (ii), (f) (i), g, h, i). In general we, as an *Association for Frisian Education (FFU)*, must unfortunately conclude that the language policy of the national Government on Frisian in the education domain gives no progress, as in previous years (see also our FFU-letter of January 24, 2012, which is still current; hereby added). The uniform language and education policy is unilaterally focused on Dutch and accompanying measures for the Frisian language are therefore ineffective in comparison with the effect of the national policy on the transfer of the Dutch language and culture. The growth of the number of Frisian speaking playgrounds and the modest number of tri-lingual elementary schools (Frisian, Dutch and English) are examples of positive exceptions. However, that is not promoted by national policy but by the provincial government.

There is, in the province of Fryslân, no language policy based on equality and equal rights and the consequences are becoming clearer: the next generation makes increasing use of the Dutch language, because the speakers of Frisian in the public space (school square, street, hospitality [‘horeca’], etc.) are sufficient multilingual in contrast to peers who speak other languages. For *writing* the situation is much worse, because learning how to read and write in the Frisian language is primarily a task of education. A large part of the Frisians cannot read Frisian well and most of de Frisian speakers can’t write Frisian. because in general the Frisian schools don’t teach this skill. On the basis of research and experience the fear is justified that - in our contemporary open society and under an unchanged policy - Frisian will in the foreseeable future disappear in Fryslân even as a colloquial language in the public space and hence also in the domestic sphere. Therefore we urge the Council of Europe to influence the responsible authority in this country effectively.

The fifth report (years 2012-2014) on the implementation of the *European Charter*, presented by the Dutch Government, identifies a number of education measures taken for the Frisian language. It concerns the amendment regarding the attainment targets (‘kerndoelen’) for Frisian (August 1, 2014) in primary and secondary education. New decentralized regulation, which can have a positive effect on its own. However, the requirements and existing regulations for Dutch are such that there can no

question of any improvement of the position of Frisian in education. Fundamental reason is that the Dutch government has no interest in the prosperity of the Frisian language and culture and only for electoral reasons say they want to strengthen the Frisian language and culture. In the following, we will make this clear on the basis of the sub-paragraphs of article 8.

Vertaling van de rest van de bijdrage in het Nederlands

In het door de Nederlandse regering gepresenteerde vijfde rapport betreffende de implementatie van het Europees Handvest over de jaren 2012-2014 worden een aantal voor het onderwijs in het Fries genomen maatregelen genoemd. Het betreft de wetswijziging met betrekking tot de kerndoelen Fries (1 augustus 2014) in het primair en voortgezet onderwijs. Nieuwe gedecentraliseerde regelgeving, die op zichzelf een positief effect kan hebben. Echter de gestelde voorwaarden en bestaande regelgeving voor het Nederlands zijn van dien aard, dat van enige verbetering van de positie van het Fries in het onderwijs geen sprake kan zijn. Fundamentele oorzaak is, dat de Nederlandse overheid geen belang heeft bij de bloei van de Friese taal en cultuur en slechts om electorale redenen zegt de Friese taal en cultuur te willen versterken.

In het navolgende zullen we dit aan de hand van de sub-paragrafen van artikel 8 duidelijk maken.

Artikel 8.1, a, ii

In tegenstelling met de landelijke overheid spant de *provincie Fryslân* zich in voor Fries- of tweetalige (Fries-Ned.) peuterspeelzalen. Gedurende een aantal jaren is het in 2014 naar een aantal van 170 gegroeid. Dit betekent niet dat deze voorziening in alle kernen van de provincie Fryslân aanwezig is. In de grotere plaatsen met een dominante Hollandstalige bevolking komen ze sporadisch voor, terwijl ze daar ook noodzakelijk zijn om alle niet-Friestalige kinderen vertrouwd te maken met het Fries en de Friestalige kinderen een optimale meertalige taalontwikkeling te bieden. Het vroeg- en voorschoolse beleid van de *landelijke overheid* is slechts gericht op het streven jonge kinderen – ook de Friestalige – in de leeftijd van 2-4 jaar zo goed mogelijk met landelijke programma's in te leiden in de Nederlandse taal en cultuur zonder rekening te (willen) houden met de Friese taalsituatie onder de noemer van het *voorkomen en bestrijden* van '(taal)achterstanden'. Ternauwernood is een aantal jaren terug het verbod op Friestalige peuterspeelzalen (Wet OKE, 2010) voorkomen kunnen worden. Uit onderzoek in Fryslân onder jonge kinderen (2-6 jaar) blijkt steeds vaker dat Friestalig opgevoede kinderen óók in de thuissituatie op het Nederlands overstappen, wanneer de taalomgeving (kinderopvangcentra, peuterspeelplaatsen, e.d.) te dominant Hollandstalig is en niet met hen in de eigen taal communiceert. Dit tot verdriet en ergernis van de Friestalige ouders.

Conclusie:

Het rijksoverheidsbeleid met betrekking tot de vroeg- en voorschoolse educatie in het Friese taalgebied is niet gericht op 'een aanmerkelijk deel van het aan het onderwijs op school voorafgaand onderricht te bieden in de desbetreffende streektalen of talen van minderheden'.

Artikel 8.1, b, ii

De op dit moment 70 drietalige scholen (Fries, Nederlands en Engels) komen voornamelijk voor in de kleinere gemeenschappen op een totaal van ruim 400 basisscholen. Deze drietalige scholen komen in 5 varianten voor: van het slechts gericht zijn op een basale passieve beheersing van het Fries tot de hoogste invulling met het Fries als vak en mede als voertaal bij andere vakken.

Gezien het feit dat de landelijke overheid voor de basisschool meertalig onderwijs bepleit in de vorm van Nederlands-Engels dreigt het Fries een ondergeschoven kindje te worden en komt de drietalige

school in Fryslân onder druk te staan. Terwijl juist de Friese drietalige school een goed voorbeeld is van Europese beleidswensen gericht op een vorm van meertaligheid, waarbij drie talen een rol spelen: de moedertaal/lokale taal, de regionale of nationale taal en de internationale taal.

De wet op het primair *onderwijs* (01-08-2014) geeft Provinciale Staten van Fryslân de mogelijkheid bij verordening kerndoelen Friese taal vast te stellen. Deze vaststelling is voorwaardelijk, namelijk pas *na overleg* met het Friese primair onderwijs en de *goedkeuring van de minister*. Doordat de landelijke overheid de scholen in de gelegenheid stelt het recht op onderwijs in het Fries afhankelijk te stellen van *draagvlak* bij de uitvoerende instanties, verzwakt ze daardoor de positie van de provincie bij haar nieuwe taak. De kans dat een verslechtering van de kerndoelen Fries het resultaat zal zijn, is niet denkbeeldig.

In dezelfde wettelijke regeling krijgen Gedeputeerde Staten de taak om, op een verzoek daartoe van het bevoegd gezag, behalve volledige ook *gedeeltelijke* ontheffing te verlenen van de verplichting om onderwijs in het Fries te geven. De daarvoor vastgestelde *Beleidsregel* (juni 2015) neemt als uitgangspunt het beheersingsniveau van het Fries binnen de schoolgemeenschap of van de gemeente(n) waarbinnen de schoolgemeenschap zich bevindt en niet de optimale ontwikkeling van leerlingen door middel van een gedifferentieerd programma rekening houdend met en gericht op de *beginsituatie* van leerlingen met een Fries- of niet-Friestalige achtergrond. Schooldirecties met een negatieve houding in dezen krijgen hierdoor alle ruimte om zelfs geen ondergrens van tenminste een passieve, receptieve beheersing van het Fries aan te houden. Spreekt de overheid in het hiervoor genoemde 5^e rapport nog over het belang van de vaardigheden *lezen* en *schrijven* voor de toekomst van een taal(gemeenschap), in de *Beleidsregel* komen de kerndoelen voor deze taalvaardigheden als eerste voor ontheffing in aanmerking. Ook voor de van huis-uit Friestalige kinderen.

De onderwijsinspectie beoordeelt sinds de invoering van het Fries in het primair onderwijs slechts periodiek de kwaliteit ervan. De inspectie is in haar rapport uit 2010 nog steeds ontevreden over de kwaliteit en wil pas weer onderzoek doen naar de kwaliteit van het onderwijs in het Fries, zodra leerlingen in basisonderwijs kunnen worden gevolgd aan de hand van een genormeerd toets- of leerlingvolgsysteem. Aan dit systeem wordt op dit moment nog (2016) gewerkt. Ondertussen vindt sinds 2010 geen toezicht meer plaats op de kwaliteit van het onderwijs in het Fries. De eisen voor het Nederlands worden in het reguliere inspectietoezicht wel onverkort gehandhaafd met als gevolg dat scholen, afhankelijk van de attitude van directie en leerkrachten en het percentage Friestalige leerlingen op de school, het onderwijs in het Fries niet serieus nemen.

In het speciaal onderwijs ('Wet op de Expertisecentra' /WEC) bestaat slechts de facultatieve mogelijkheid om aandacht aan het Fries te besteden. Volgens het inspectierapport van 2010 gebeurt dat op enkele scholen bij informele gesprekken en/of in één-op-één-situaties en speelt de taal nauwelijks een rol als instructietaal. Echter juist voor deze kinderen is de ontwikkeling van de moedertaal pedagogisch gezien een eerste vereiste.

In 2015 publiceerde het *Platform Onderwijs 2032* – in opdracht van staatssecretaris Dekker – zijn eindadvies *Ons onderwijs2032* over de toekomst van het Nederlandse onderwijs. In dit eindadvies wordt – na en brede maatschappelijke dialoog – met geen woord gerept over de Friese meertalige situatie en de wettelijke verplichting onderwijs in het Fries te geven. Het geratificeerde *Europese Handvest* (1995) en het geratificeerde *Kaderverdrag inzake de bescherming van nationale minderheden* (2005) hebben daarin (in ons geval m.b.t. het Fries) geen rol gespeeld. Met het voorstel om slechts Nederlands en Engels een plaats in het basiscurriculum te geven en centraal aan het eind

van zowel het basis- als het voortgezet onderwijs te toetsen, zal onderwijs in het Fries in eigen taalgebied gedegradeerd worden tot een onbelangrijk fenomeen.

Conclusie:

Het onderwijsbeleid is niet gericht op de aanbidding van een *aanmerkelijk* deel van het primair onderwijs in de betreffende streektaal of minderheidstaal c.q. het Fries. De nieuwe regelgeving in het kader van de decentralisatie van de kerndoelen Fries geeft de provincie Fryslân weinig of geen mogelijkheden om een emancipatieproces in gang te zetten door de beperkende voorwaarden en het centraal blijven stellen van de kwaliteit van de dominante taal – het Nederlands – ten koste van een meer gelijkwaardige positie van het onderwijs in het Fries. Dat er ook scholen zijn die het goed doen, is niet dankzij het onderwijsbeleid, maar komt voort uit de zorg van leerkrachten en directies die een positieve houding ten aanzien van de Friese taal en cultuur hebben.

De WEC dient weer in overeenstemming met het Handvest gebracht te worden door de Friese scholen voor speciaal onderwijs te verplichten om in alle leerjaren voldoende aandacht aan de Friese taal en cultuur te besteden.

Artikel 8.1, c, iii

De onderwijsinspectie geeft in haar rapport uit 2010 voor het voortgezet onderwijs eenzelfde negatief beeld van het onderwijs in het Fries als voor het basisonderwijs. De lessen blijken onvoldoende afgestemd te zijn op de mogelijkheden van de leerlingen en de kwaliteitszorg is weinig ontwikkeld.

Het Fries als vak is slechts verplicht in de onderbouw van het v.o. (veelal gereduceerd tot één jaar). Daarvoor zijn kerndoelen vastgesteld: een deel gemeenschappelijk, een deel specifiek voor Friestalige en een deel specifiek voor niet-Friestalige leerlingen. Gedeputeerde Staten van Fryslân kunnen ontheffing verlenen volgens dezelfde procedure (*Beleidsregel*) als in het basisonderwijs.

Voor de hogere leerjaren is het Fries een keuzevak voor zover de school het vak aanbiedt en de leerlingen het vak (willen) kiezen.

Het Fries kan als examenvak aangeboden worden in vmbo, havo en vwo en door de leerling gekozen worden. In de praktijk wordt dit weinig gedaan. Een Friese school voor vo heeft in 2015 op zijn verzoek van de provincie toestemming gekregen de verplichte lessen Fries in te ruilen voor een projectweek met brede aandacht voor de Friese taal en cultuur om zo te bereiken, dat (meer) leerlingen het vak als examenvak kiezen.

Een in de jaren 1997-2001 door de provincie Fryslân geïnitieerd project op vo-scholen '*Op weg naar Fries als examenvak in het vo*' leidde op de betreffende scholen tot een lichte toename van het aantal leerlingen dat Fries als examenvak koos, maar bracht de onderzoekers tot de aanbeveling dat het voor een positieverbetering van het Fries noodzakelijk is om het Fries uit de marginale rol te halen die het nu in de school heeft. Derhalve is grote twijfel aan de voorgenomen projectweek op zijn plaats, omdat het Fries op deze wijze een randverschijnsel blijft.

De WVO geeft scholen in Fryslân facultatief de mogelijkheid om het Fries als instructietaal bij andere vakken te hanteren naar gelang de aard van het vak en de herkomst van de deelnemers volgens een door het bevoegd gezag vastgestelde gedragscode.

De 5^e rapportage van Nederland geeft aan dat vijf scholen een meertalige stroom kennen, waarbij *het Nederlands, het Fries en het Engels als instructietaal functioneren*. Hierbij moet opgemerkt worden dat de suggestie van de vorige zin uitgaat dat het alle drietalige scholen (Ned., Fries en Engels) zijn. Dat is onjuist. Twee willekeurige Friese voorbeelden:

1. Een school is een gecertificeerde TTO-junior school en geeft in de de leerjaren 1, 2 en 3 VWO voor de beste leerlingen 10 vakken volledig in het Engels en de rest in het Nederlands. Het Fries is bij geen enkel vak instructietaal.
2. Op een andere school volgen de havo- en vwo-leerlingen het *Meertalig Voortgezet Onderwijs*. Bij de vakken aardrijkskunde en muziek is de voertaal het Engels en bij de vakken geschiedenis en sport/beweging het Fries. Bij de andere vakken het Nederlands.

De provincie Fryslân heeft voor het schooljaar 2015-2016 een subsidieregeling '*lesoeren Frysk yn it ûnderwiis*' ingesteld om het mogelijk te maken dat het vak Fries ook na de eerste klas (onderbouw) als keuzevak en examenvak in het voortgezet onderwijs aangeboden kan worden. Voor het MBO en het praktijkonderwijs is de regeling bedoeld om het gebruik van het Fries in de beroepspraktijk te stimuleren.

Het ministerie van OC&W geeft het middelbaar beroepsonderwijs (mbo) met ingang van het cursusjaar 2016-2017 toestemming om 15% van de opleiding uit 'keuzedelen' waar regionaal behoefte aan is, te laten bestaan. Deze keuzedelen kunnen de Friese mbo-scholen ook inzetten voor het Fries en wel voor de opleiding *Zorg en Welzijn* ('Samenwerking Beroepsonderwijs en Bedrijfsleven').

Conclusie:

Het (rijks)onderwijsbeleid is – ondanks pogingen verbetering te bewerkstelligen – niet gericht op onderwijs in het Fries als een *integrerend* deel van het leerplan. Het Fries dient daarvoor in de school uit zijn marginale positie gehaald te worden en in alle leerjaren als regulier verplicht vak en ook als instructietaal bij één of meer andere vakken een integrerend deel van het curriculum te zijn.

Bovendien dient het Fries niet alleen in het vmbo, havo en vwo een voor alle leerlingen *verplicht* examenvak te zijn, maar ook in alle andere vormen van het middelbaar beroepsonderwijs. De mogelijkheid van facultatieve 'keuzedelen' Fries kan daartoe een begin zijn.

Artikel 8.1, e, ii

Voor de instandhouding van het Fries is een *doorlopende leerlijn* van voorschools naar hoger en universitair onderwijs van groot belang. Voor de doctoraalstudie Fries aan de RUG is de Bachelopleiding *Minorities & Multilingualism* in de plaats gekomen met nadrukkelijk aandacht voor de Friese taal en cultuur. Als oorzaak van deze achteruitgang vormt de marginale positie van het Fries in de maatschappelijke hogere domeinen.

Ontwikkelingen rond de eerdere UCF tot een nevenvestiging van de RUG als elfde faculteit in Leeuwarden geeft kansen voor de studie in de tweede rijkstaal. De driejarige bachelopleiding ten aanzien van 'politics, philosophy, psychology and economics' is gericht op meer kennis en banen in de regio, maar zou ook voor de ontwikkeling van de Friese taal op wetenschappelijk niveau betekenis moeten kunnen krijgen.

Voor de Leeuwarder hogescholen (NHL en Stenden) geldt hetzelfde. Slechts de beide pabo-afdelingen hebben een directe taak voor de studie van en in het Fries voor het verwerven van een bevoegdheid Fries in de basisschool.

Conclusie:

Voor de toekomst fan het Fries als tweede rijkstaal is het nodig dat de taal op universitair niveau en in het hoger onderwijs als vak bestudeerd kan worden. Behalve voor onderwijsdoelen (eerste- en tweedegraads opleidingen en de pabo-opleiding Fries voor de bevoegdheid in het basisonderwijs) dienen onderdelen van de nieuwe driejarige bacheloropleiding *University College Fryslân* daartoe in het Fries aangeboden en bestudeerd te worden.

Artikel 8.1, f, i

De Afûk ('Algemeine Fryske Underrjocht Kommisje') geeft cursussen aan volwassenen om Fries te leren verstaan, lezen, spreken en ook schrijven.

Een overzicht van de taalkeuze bij andere vormen van onderwijs aan volwassenen en permanente educatie ontbreekt. Vrijwel altijd is voertaal en het ondersteunend materiaal in het Nederlands of de aard van de cursus en/of de wens van de cursisten moet al aanleiding zijn om het Fries als communicatietaal te kiezen. In een provinciaal taalonderzoek uit 2015 geeft 93% van de Friese inwoners aan het Fries redelijk tot goed te kunnen verstaan. Voor lezen is dat 51%. Vooral dit schriftelijk analfabetisme is een belemmering voor het gebruik van het Fries in cursussen. Het is daarom terecht dat in de 5de periodieke rapportage betreffende de werking van het Handvest het leren lezen en schrijven essentieel genoemd wordt voor het voortbestaan van een taal.

Conclusie:

De jarenlange verwaarlozing van onderwijs in het Fries heeft tot gevolg dat de maatschappelijke participatie in het Fries gefrustreerd wordt. Met een zeker automatisme wordt in het Friese taalgebied het Nederlands voor het volwassenenonderwijs en cursussen gebruikt. De vicieuze cirkel (steeds gebruik van het Nederlands, gevolg: niet voldoende taalvaardig in het Fries, gevolg: keuze voor het Nederlands, enz.) kan alleen worden doorbroken door beleidsmatig het gebruik van het Fries sterk te stimuleren, waarbij het onderwijs een voorwaardelijke taak heeft, namelijk er zorg voor dragen dat de niet-Friestalige inwoners van Fryslân het Fries tenminste passief (verstaan en lezen) leren beheersen.

Artikel 8.1, g

Sinds de 19^e-eeuw is het onderwijsmateriaal Nederlandstalig en derhalve zijn ook de geschiedensmethoden in het Nederlands gesteld. De inhoud van het geschiedenisonderwijs is ontwikkeld vanuit een eenheidsstandpunt – in dit geval de Nederlandse c.q. Hollandse visie. De geschiedenis van de Friese gemeenschap vóór, tijdens en na de Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden (1579-1795) kwam op de Friese scholen niet systematisch aan de orde.

In het eerste decennium van de 21ste-eeuw is een Friese 'canon' van de Friese geschiedenis en cultuur ontwikkeld als aanvulling op de staatsnationale 'canon'. Gedeputeerde Staten van Fryslân gaven na het verschijnen van de *Canon van Nederland* (2006) opdracht voor een Friese canon: *De Kanon fan de skiednis fan Fryslân yn 11 en 30 finsters* (gereed in 2008).

Een probleem is de implementatie, omdat voor het relatief kleine Friese taalgebied geen geïntegreerd materiaal voor het geschiedenisonderwijs (voor de geschiedenis van de Friezen en het

Fries als instructietaal) op leerlingniveau uitgebracht wordt. Docenten in basis- en voortgezet onderwijs dienen daar zelf voor te zorgen.

Conclusie:

De ontwikkeling van de Friese ‘canon’ als aanvulling op de *Canon van Nederland* stelt de Friese scholen in staat om onderwijs in de geschiedenis en cultuur te geven die in het Fries haar weerspiegeling vindt. Echter de ‘traditie’ van het geschiedenisonderwijs vanuit ‘nationaal’ (= ‘Hollands’) oogpunt laat zich niet gemakkelijk veranderen. De aanvankelijke presentaties (een canonkaravaan en een tv-productie) zijn niet voldoende om de geschiedenis van de Friezen een reguliere en geïntegreerde plaats in het onderwijs geven.

In de opleiding van leraren basisonderwijs en geschiedenisdocenten in het voortgezet onderwijs zal structureel aandacht moeten komen voor deze geïntegreerde aanpak. Bovendien is het ontwikkelde lesmateriaal voor de Nederlandse onderwijsmarkt niet geschikt, omdat de Friese component ontbreekt. Rijk en provincie dienen te zorgen voor meertalig (digitaal) lesmateriaal voor geïntegreerd geschiedenisonderwijs in de provincie Fryslân (regionaal/nationaal/internationaal) met ook aandacht voor geschiedenis van de Friezen in Duitsland (Ostfriesland en Nordfriesland)

Artikel 8.1, h

In het inspectierapport 2010 valt te lezen, dat in 2009 maar de helft van de leraren in het basisonderwijs een bevoegdheid heeft voor Fries. Zonder voldoende goed opgeleide leraren staat niet alleen het onderwijs in het Fries als vak sterk onder druk, maar bovenal wordt meertalig onderwijs, waarbij het Fries één van de instructietalen is, veelal onmogelijk.

De beide Fries pabo's zijn verplicht het Fries aan te bieden, maar studenten zijn vrij om de bevoegdheid voor het Fries te halen. De basisscholen in Fryslân zijn niet verplicht een bevoegdheid voor het Fries als functie-eis in het benoemingsbeleid op te nemen.

Basisschoolleerkrachten die buiten Fryslân zijn opgeleid en geen bevoegdheid voor Fries bezitten, zijn wettelijk niet verplicht een bijscholing voor dit vak te volgen al kan de leiding van de betreffende Friese basisschool dit van haar personeel vragen om te doen.

Voor het geven van het vak Fries dient de leraar wel bevoegd te zijn. Elk jaar volgen een aantal van de niet-bevoegde leerkrachten de aangeboden cursussen. Het betreft een cursus voor niet-Friestaligen om de taal te leren (spreken en lezen) en een cursus voor het krijgen van de bevoegdheid Fries.

Sinds 2011 wordt aan de Friese hogescholen Stenden en de Noordelijke Hogeschool Leeuwarden (NHL) de mogelijkheid geboden extra lessen taal en taalverwerving (de ‘drietalige stroom’/3TS) te volgen met stages op een drietalige basisschool. Deze 3TS wordt aangeboden *naast* het reguliere opleidingsprogramma, waarbij – anders dan op een drietalige basisschool – het Fries niet structureel of slechts incidenteel bij andere vakken aan de orde komt.

Op de NHL-pabo zijn studenten verplicht het Fries in de eerste twee jaren te volgen met in het derde jaar een onderdeel over meertaligheid. Studenten die kiezen voor de drietalige stroom, dienen de bevoegdheid voor Fries te halen. Het betreft kleine aantallen studenten. In 2014 zijn aan Stenden 8 studenten voor de 3TS geslaagd. Het blijkt nog steeds bijzonder moeilijk om het Fries mede als voertaal bij andere vakken te gebruiken. Ook de programma's voor Nederlands, Fries en Engels

worden nog *gescheiden* onderwezen zonder gebruik te maken van *contrastieve analyse* (aandacht voor de overeenkomsten en verschillen tussen de drie talen en voor ‘translanguaging’) binnen *geïntegreerd* drietalig lesmateriaal.

Voor het voortgezet onderwijs vermeldt het inspectierapport 2010, dat op de helft van de scholen voor v.o. niet alle leraren Fries een eerste- of tweedegraads bevoegdheid hebben. Het rapport geeft geen inzicht in de kennis van het Fries bij de leraren op andere vakgebieden.

Aan de NHL wordt de opleiding voor leraar Fries in het voortgezet onderwijs aangeboden. De vraag naar docenten Fries is beperkt, omdat de verplichting van het vak Fries in de basisvorming de voertaal bij de andere vakken ongemoeid laat. Sinds kort wordt op een klein aantal scholen voor v.o. het Fries ook als voertaal bij een ander vak gebruikt. De huidige tendens van meertalig onderwijs, door de sterk toegenomen vraag naar het Engels als voertaal in het v.o., zou voor het Fries als voertaal bij andere vakken (en ook in de opleiding) gunstig kunnen zijn, maar het omgekeerde is ook reeds op sommige scholen merkbaar: het Engels wél als voertaal bij een groot aantal vakken en het Fries níét.

Conclusie:

In de hiervoor eerder genoemde 5e rapportage betreffende het Handvest wordt als belangrijk aandachtspunt van zorg het gebrek aan gekwalificeerde docenten in bao. en v.o. genoemd. Met de opmerking dat ‘Rijk en provincie deze zorgen delen’ wordt de paragraaf onmiddellijk weer gesloten en is de vraag op zijn plaats of er beleid is of ontwikkeld wordt om de opleiding voor het onderwijs in het Fries te versterken. De vrijblijvendheid als het gaat om voldoende en gekwalificeerd personeel voor het onderwijs in het Fries – zowel als vak en als voertaal – verklaart mede de in een reeks inspectierapporten aangegeven slechte positie van het Fries in het basisonderwijs en het voortgezet onderwijs. De huidige positie van basisopleiding en de bijscholing, nodig voor een gekwalificeerde toepassing van de aanvaarde leden (a t/m g) van artikel 8 van het Handvest, dient niet langer een vrijblijvende zaak te zijn. Met name voor goed functionerende drietalige basisscholen en voor meertalig voortgezet onderwijs (inclusief het Fries) dient *alle* onderwijzend personeel in Fryslân ook voor het Fries gekwalificeerd te zijn. Het meertalig onderwijs kan niet goed en van de grond komen, wanneer in de opleiding van onderwijzend personeel die meertaligheid niet structureel een substantiële plaats heeft.

Artikel 8.1, i

In de ‘Wet gebruik Friese Taal’ (01-01-2014) is het *Consultatief Orgaan Fries* vervangen door een *Orgaan voor de Friese Taal* om te rapporteren over de behoeften en wensen ten aanzien het Fries in relatie tot het *Europees Handvest* en het *Kaderverdrag*, te adviseren over de totstandkoming en uitvoering van de *Bestuursafspraken Friese Taal en Cultuur* en ondersteuning te bieden bij het opstellen van regels en beleidsplannen voor in Fryslân gevestigde bestuursorganen en decentrale overheidsorganen. De bovengenoemde taalwet is gericht op de verankering van het gebruik van het Fries in het bestuurlijk verkeer en het rechtsverkeer.

Het *Orgaan voor de Friese Taal* heeft tot taak de gelijke positie van het Fries en het Nederlands in de provincie Fryslân te bevorderen. Zo is het Orgaan betrokken bij de schaalvergroting in de rechterlijke macht en de Makkinga-zaak, waarbij de werking van de taalwet op formele gronden zoveel mogelijk tegengewerkt wordt.

Conclusie:

De instelling van een *Orgaan voor de Friese Taal* op grond van de *Wet gebruik Friese Taal* is een goede zaak. In 2015 moest het ‘Orgaan’ nog constateren, dat ondanks de afspraken op provinciaal, nationaal en Europees niveau het nog schort aan de naleving van de taalwet. Ook landelijk wordt volgens het orgaan nog onvoldoende rekening gehouden met de ingestelde taalwet.

Algehele samenvatting en conclusies

Er is in de loop van de tijd op bepaalde terreinen een wettelijke regeling voor het Fries ontstaan. De gegroeide Hollandse ‘traditie’ in het openbare leven laat echter maar moeilijk zijn dominante positie varen ten gunste van het Fries. Hoewel dat herhaaldelijk beleden is, is er nog lang geen sprake van gelijkwaardigheid van de beide talen. De inwoners van Fryslân worden geacht het Nederlands zowel mondeling als schriftelijk te beheersen, terwijl beheersing van het Fries geen enkele prioriteit heeft. De regelgeving voor het Fries wordt dan ook niet systematisch nageleefd en van handhaving is geen sprake. De ‘Nederlandse’ taalgemeenschap wil geen verantwoordelijkheid dragen voor de Friese taal en cultuur en die instelling vertaalt zich door naar de Friestaligen, die van jongs af aan leren dat niet het Fries, maar het Nederlands belangrijk is voor verkrijgen van een (goede) maatschappelijke positie.

In het onderwijs is dit eveneens het geval. Alle (Friestalige) kinderen dienen het Nederlands perfect te beheersen, terwijl in de scholen het Fries – al naar gelang de attitude van bestuur, leerkrachten en leerlingen – niet of mondjesmaat wordt onderwezen. De inspectierapporten over de kwaliteit van het onderwijs in het Fries in basis- en voortgezet onderwijs geven hier herhaaldelijk melding van. Tegelijk is de onderwijsinspectie zelf eveneens mede de oorzaak van deze ‘achterstelling’: alle aandacht gaat uit naar de genormeerde resultaten van Nederlandse taal en rekenen. In veel gevallen adviseerde een Fries-onvriendelijke inspecteur met het oog op de beoordeling van de ‘onderwijskwaliteit’ van de school, geen aandacht aan het Fries te besteden. Een raadgeving die ook reeds te vinden is in de eerste Friese onderwijsalmanak van 1816 *‘om toch vooral in de scholen het vriesch boersch niet te gedogen’*.

In deze tijd van globalisering dreigt het Fries eerst kwalitatief door onvoldoende onderwijs en later ook kwantitatief als levende cultuurtaal van het toneel te verdwijnen. Wanneer het Europees Handvest echter volgens de letter en de geest nageleefd gaat worden, is er hoop op toekomst. De FFU dringt er bij het Committee of Experts dan ook op aan om de Nederlandse overheid te overtuigen van haar verantwoordelijkheid voor de Friese taalgemeenschap en zorg te dragen voor toereikende wet- en regelgeving en de handhaving daarvan betreffende het Fries als tweede rijkstaal. Artikel 8 van het Europees Handvest geeft concrete aanzetten voor beleid op onderwijsgebied.

drs. Th. Dijkstra, voorz. FFU

drs. S.T. Hiemstra, secr. FFU

Bijlage: *FFU-brief aan het Committee of Experts voor het Europees Handvest d.d. 24 januari, 2012*